

Ὁρθόδοξος Ἐνημέρωσις

«Ἐντολὴ γὰρ Κυρίου μὴ σιωπᾶν ἐν καιρῷ κινδυνευούσης Πίστεως. Λάλει γάρ, φησί, καὶ μὴ σιώπα... Διὰ τοῦτο ἀγάγῃ ὁ τάλας, δεδουκῶς τὸ Κριτήριον, λαλῶ».

(Ὁσ. Θεοδώρου Στουδίτου, PG 99, 1321)

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ Οἰκουμενισμὸς*

Τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου
π. Γεωργίου Δ. Μεταλλινοῦ,
Κοσμήτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Μέρος Γ'.

4. Η ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ τοῦ 1902 ἀνοίξε τὸν δρόμο πρὸς τὴν συμμετοχὴν στὴν διαχριστιανικὴ Οἰκουμενικὴ Κίνηση. Ἡ Ἐγκύκλιος τοῦ 1920 προετοίμασε τὴν εἴσοδο στὸ ΠΣΕ, ἐνῶ ἐκείνη τοῦ 1952 τὴν διπύρυνε καὶ ἐπισφράγισε.

Μεγάλοι Ὁρθόδοξοι Θεολόγοι, παρὰ τὴν γνωστὴ ἀφοσίωσή τους στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, δὲν παρέλειψαν νὰ ἐκφράσουν τὸν δισταγμὸ τους στὰ ἀνοίγματα αὐτὰ καὶ τὶς ἐπιφυλάξεις τους γιὰ τὶς σημειωθείσες ἐξελίξεις.

Ὁ καθηγητὴς Ἰ. Καρμίρης, ἔτσι, τὴν Ἐγκύκλιο τοῦ 1952 θεωρεῖ «συνέχειαν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ πρώτου ἐκείνου διαγγέλματος (1920)»⁵⁵. Ἐπιμένει δὲ στὴν ὑπὸ ὄρους συμμετοχὴ τῶν Ὁρθοδόξων στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση («δι' ὧν ἀμφοτέρων -1902 καὶ 1920- καθορίζεται ἡ ὑπὸ ὄρους συμμετοχὴ... ὡς καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὸ ΠΣΕ») ⁵⁶. Τὸν σκοπὸ τους θέλει νὰ βλέπει πάντα πρακτικὸ καὶ ἠθικὸ ⁵⁷. Γι' αὐτὸ καὶ τὴ συμμετοχὴ στὴν Ἐπιτροπὴ «Πίστις καὶ Τάξις» βλέπει μὲ δισταγμὸ:

«δὲν θὰ ἦτο σύμφωνος πρὸς τὰς θεωρητικὰς ἀρχὰς τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τὴν μακραίωνα παράδοσιν αὐτῆς, ὡς καὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ πράξιν τῶν ἐπὶ τὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν Μεγάλων Πατέρων αὐτῆς»⁵⁸.

Ἀνάλογη ἐπιφυλακτικὴ στάση ἐτήρησε καὶ ὁ π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ, μολονότι κληρικὸς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Αὐτὴ ἦταν, ἄλλωστε, καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀπομακρύνσεώς του ἀπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ ΠΣΕ⁵⁹.

Ἡ παραίτηση τοῦ Ἱ. Καρμίρη καὶ ἄλλων Καθηγητῶν⁶⁰ ἀπὸ τοὺς Διαλόγους, ἀλλὰ καὶ ἡ στάση πολλῶν Καθηγητῶν ἀπέναντί τους λέγουν πολλά. Καὶ δὲν ἦσαν οἱ μόνες φωνές.

Περιοριζόμαστε σὲ μία σχετικὴ δήλωση τοῦ μακαριστοῦ π. Ἰουστίνου Πόποβιτς:

«Ἦτο ἀραγε ἀπαραίτητον ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, αὐτὸ τὸ πανάχραντον Θεανθρώπινον σῶμα καὶ ὄργανισμὸς τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ, νὰ ταπεινωθῆ ἴσως ὅσον τερατωδῶς, ὥστε οἱ ἀντιπρόσωποί της Θεολόγοι, ἀκόμη καὶ Ἱεράρχαι» «νὰ ἐπιζητοῦν τὴν ὀργανικὴν μετοχὴν καὶ συμπερίληψιν εἰς τὸ ΠΣΕ;». «Ἄλλοίμονον, ἀνήκουστος προδοσία!»⁶¹.

Εἶναι κατανοητὴ, λοιπόν, ἡ ἐπισήμανση τοῦ π. Θεοδώρου Ζήση:

«Γιὰ τὶς πατριαρχικὲς ἐγκυκλίους ὄχι μόνον δὲν πρέπει νὰ ὀργανώσουμε ἐπετειακὲς ἐορτές..., ἀλλὰ ἐν μετανοίᾳ νὰ αὐτοσυντριβοῦμε, νὰ ζητήσουμε συγγνώμην»⁶².

5. Ο ΔΙΑΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ «διάλογος» συνεδέθη ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως μὲ τὸν διαθρησκειακό.

Ὁ ἐξωχριστιανικὸς Οἰκουμενισμὸς θεμελιώθηκε προγραμματικὰ μὲ τὴν Β΄ Βατικανὴ Σύνοδο (1962-65), ποὺ διεκήρυξε ὅτι οἱ τρεῖς μεγάλες μονοθεϊστικὲς θρησκείες πιστεύουν στὸν ἴδιο Θεό, γιὰ νὰ διευκολυνθεῖ ἔτσι ἡ πορεία πρὸς τὴν ἐνότητα καὶ στὸν Διαθρησκειακὸ χῶρο⁶³.

Ὁ Πατριάρχης Ἀθναγόρας, χωρὶς ἀναστολές, προώθησε τὸν στόχο τῆς Β΄ Βατικανῆς.

Οἱ διαθρησκειακὲς συνάξεις ἐπισημοποιήθησαν τὸ 1986 μὲ τὴν πρώτη συνάντησιν στὴν Ἀσσίζην.

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἶναι ἔκτοτε ἀναντίρρητη, ὅπως καὶ οἱ ἐσωτερικὲς σχετικὲς πρωτοβουλίες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ὅπως λ.χ. τὰ οἰκολογικὰ συνέδριά του καὶ ἄλλες ἐνέργειες (βιβλία, ὀμιλίες κ.λπ.).

* * *

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ Ἀθναγόρας ἐγκαινίασε μία πορεία στὶς Οἰκουμενικὲς σχέσεις συνεχῶς ἐπιταχυνομένη, ποὺ οἱ διάδοχοί του

εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀναθεωρήσουν ἢ καὶ νὰ ἐπιβραδύνουν⁶⁴ λόγῳ τῆς προοδευτικῆς ἀμβλύνσεως τῶν κριτηρίων καὶ ἀντιστάσεων καὶ τῆς σύμφωνα μὲ τὰ διεθνῆ πολιτικὰ πρότυπα σχετικοποιήσεως τῆς πίστεως, στὰ ὅρια ἐνὸς διαχριστιανικοῦ «*ἱστορικοῦ συμβιβασμοῦ*»⁶⁵. Ἐχει δὲ ἐπανελλημμένα καὶ ἀπὸ μεγάλους Θεολόγους μας ἐπισημανθεῖ ἡ ἀναποτελεσματικότητα τῶν Οἰκουμενικῶν Διαλόγων, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀδιέξοδό τους⁶⁶.

6. ΔΕΝ ΑΡΚΟΥΝ, συνεπῶς, οἱ κατὰ καιροῦς καθησυχαστικὲς δηλώσεις ἀπὸ τοὺς ἐπαγγελματίες καὶ ὑπαλλήλους τοῦ Οἰκουμενισμοῦ, ἐφ' ὅσον τὰ πράγματα βεβαιώνουν γιὰ τὸ ἀντίθετο. Ἀπὸ τὴν στιγμή, ποὺ ἡ πίστη ιδεολογικοποιεῖται καὶ ἡ Θεολογία ἀποσυνδέεται ἀπὸ τὴς ἀγιοπνευματικὲς προϋποθέσεις τῆς (κάθαρση-φωτισμὸς-θέωση)⁶⁷, εὐκόλα περιθωριοποιεῖται, καὶ ἡ ἐνωτικὴ προσπάθεια μετατίθεται σὲ ἄλλες βάσεις.

Οἱ πανηγυρικὲς δηλώσεις, ἰδίως τῶν Ὁρθοδόξων, καὶ θριαμβολογίαι γιὰ τὴν πίστη, ὄχι μόνον δὲν ἀποτρέπονται, ἀλλὰ ἐνισχύονται, ἐφ' ὅσον συνεχίζεται ἡ συμμετοχὴ μας στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση καὶ δὲν ἐμποδίζονται οἱ στόχοι τοῦ Οἰκουμενισμοῦ. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀκριβῶς κρίνεται ἡ ἐκπροσώπηση τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἡ παρουσία τῆς στὴν οἰκουμενιστικὴ δραστηριότητα⁶⁸.

Ὁ π. Ζήσης ἔχει δηλώσει ἀπερίφραστα: «*αἰχμάλωτο τοῦ Οἰκουμενισμοῦ τὸ Φανάρι*»⁶⁹, κάτι ποὺ συντελεῖται μέσῳ τῆς Χώρας, στὴν ὁποία ἐδρεύει καὶ τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς συγκυρίας⁷⁰, ποὺ γνωρίζει διπλωματικὰ νὰ ἐπιβάλλει τὴς ἀπαιτήσεις τῆς. Τί ἄλλο δείχνει ἡ διασύνδεση τοῦ διαθρησκευτικοῦ «*διαλόγου*» μετὰ τὴς 11.9.2001 μὲ τὴν ἀντιμετώπιση μιᾶς ὄψεως τῆς τρομοκρατίας;

* * *

ANTI ἡ Ὁρθοδοξία νὰ ἐπηρεάζει σωτηριολογικὰ τὸν μὴ Ὁρθόδοξο κόσμον, ἐφθάσαμε στὴν ἀποδοχὴν στὴν πράξη (tacite) τῆς «*βαπτισματικῆς Θεολογίας*», τῆς θεολογίας τῶν Ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν (πρβλ. συμφωνία Balamand, 1993), τῆς «*κοινῆς διακονίας*»⁷¹, τῆς «*διευρυμένης Ἐκκλησίας*» καὶ τοῦ «*πολιτιστικοῦ πλουραλισμοῦ*», ὅπως ὀρθότατα ἔχει ἐπισημανθεῖ.

Τὸ κείμενο τοῦ Balamand, ἡ πατρότητα τοῦ ὁποίου ἀνήκει καὶ στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, στοιχειοθετεῖ τὴν οὐνιτικὴ ἀναγνώριση καὶ καταξίωση τοῦ Παπισμοῦ⁷², τῆς ριζικότερης ἀλλοτρίωσης τοῦ ἴδιου τοῦ πυρήνα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας⁷³. Γι' αὐτὸ συνεχίζε-

ται ὁ διάλογος παρὰ τὴν ὑπαρξιν τῆς Οὐνίας. Διότι ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἐκκλησιαστικότητος τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας καθιστᾷ τὴν Οὐνία αὐτόχρομα ἀπὸ πρόβλημα ἐκκλησιολογικὸ καὶ θεολογικὸ σὲ δευτερεῦον πρόβλημα ἀπλοῦ δικαιοδοσιακοῦ χαρακτῆρος.

Εἶναι γι' αὐτὸ ὁ διάλογος μὲ τὸν Παπισμὸ περισσότερο «ἐπικίνδυνος» ἀπὸ ἐκεῖνον μὲ τὸν Προτεσταντισμὸ. Διότι ἡ σύγχυσις καὶ οἱ ταυτίσεις καὶ κάθε εἶδους αὐταπάτες εἶναι εὐκολότερες.

* * *

Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΣΜΟΣ σ' ὅλες τὶς διαστάσεις καὶ ἐκδοχάς του ἔχει ἀποβεῖ ἀληθινὴν βαβυλωνίως αἰχμαλωσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ὅλων τῶν τοπικῶν ἡγεσιῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, ποὺ δέχονται ὅμως ἀφόρητη πίεσιν⁷⁴. Ἡ καύχησις καὶ ὁ αὐτοθαυμασμὸς τῶν Οἰκουμενιστῶν μας «για μίαν δῆθεν νέα ἐποχὴ, ποὺ ἀνοίξε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο μὲ τὶς πατριαρχικὰς Ἐγκυκλίους τῶν ἐτῶν 1902, 1904 καὶ 1920, δὲν δικαιώνονται, διότι αὐτὸ ποὺ κατορθώθηκε εἶναι νὰ νομιμοποιήσουμε τὶς αἱρέσεις καὶ τὰ σχίσματα τοῦ Παπισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ». Αὐτὸ εἶναι τὸ κατασταλαγμένον συμπέρασμα τοῦ π. Θεοδώρου Ζήση, τὸ ὁποῖο ἀδίστακτα προσυπογράφω.

* * *

ΜΕΤΑ ἀπ' ὅλα αὐτὰ θὰ ἐρωτοῦσε κανεὶς: Τί πρέπει νὰ γίνῃ; Μόνη ἐνδεδειγμένη λύσις θὰ ἦταν κατὰ πολλοὺς ἡ ἀποχώρησις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, διότι οἱ στόχοι καὶ τὰ μέχρι τώρα ἀποτελέσματά της αὐτὸ ἐπιβάλλουν. Αὐτὸ βέβαια δὲν θὰ σήμαινε σιωπὴ καὶ ἀπουσία ἐνδιαφέροντος γιὰ τὰ κοινωνικὰ καὶ παγκόσμια προβλήματα. Ἀντίθετα κάθε εἰλικρινῆς προσπάθειά μας στὴν κατεύθυνσιν αὐτὴ ἀποδυναμώνεται ἢ ἀποπροσανατολίζεται, ἐφ' ὅσον ἐπιμένουμε νὰ συνεργαζόμεθα μὲ δυνάμεις, ποὺ μετέχουν στὴ δημιουργίαν τῶν προβλημάτων καὶ μᾶλλον παρακωλύουν ἢ βοηθοῦν στὴ λύσιν τους. Οἱ παρόμοιες ἐνέργειες θὰ γίνονται ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο σὲ συνεργασίαν μὲ ὅσες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες θὰ τὸ ἀκολουθήσουν –καὶ πιστεύουμε ὅτι, ἂν ὄχι ὅλες, θὰ εἶναι οἱ περισσότερες, στὴν ἀρχὴ τουλάχιστον.

* * *

Ο ΠΡΑΛΙΣΜΟΣ ὅμως ἐπιβάλλει καὶ τὸ ἐρώτημα: Τί μπορεῖ ὑπὸ τὶς παροῦσες συνθῆκες νὰ γίνῃ; Εἶναι δυνατὴ ἡ μὴ συμμετοχή; Εἶναι ἐπιβεβλημένος ὁ ἀπομονωτισμὸς, ὅταν μάλιστα τὸ Οἰκ. Πατρι-

αρχεῖο εἶναι συνεχῶς ἐμπερίστατο στὸ τουρκικὸ κράτος, ὑφίσταται δὲ τόσες πιέσεις; Ὁ μακαριστὸς Οἰκ. Πατριάρχης Δημήτριος ἔλεγε στὴν πρεσβυτέρα καὶ ἐμὲ τὸ 1987, ὅτι μόνο οἱ δυσχεῖμερες καταστάσεις ἀναγκάζουν τὴ συμμετοχὴ στοὺς διαλόγους.

* * *

ΕΙΝΑΙ ΓΕΓΟΝΟΣ, ὅτι ἡ ἀποχώρηση σήμερα εἶναι δύσκολη, ἂν ὄχι ἀδύνατη, ἐφ' ὅσον μάλιστα συνεχίζεται ἡ διαπλοκὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μας διοικήσεων μὲ τὰ διάφορα πολιτικὰ καὶ κρατικά, τοπικὰ καὶ διεθνῆ, σχήματα. Κανένας χῶρος δὲν μπορεῖ στοὺς καιροὺς μας νὰ μείνει ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τοὺς μηχανισμοὺς τῆς Νέας Τάξεως.

Ἴσως, λοιπόν, κάποιο συνταρακτικὸ γεγονός, ποὺ θὰ ἰσοδυναμεῖ μὲ θαυματουργικὴ παρέμβαση τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ μας στὴν ἱστορικὴ μας πορεία, θὰ μποροῦσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν οἰκουμενιστικὴ φρενίτιδα καὶ νὰ ἀνανεώσει τὴ στάση μας ἀπέναντι στὸν διπλὸ Οἰκουμενισμό, ποὺ συνιστᾷ τὴν μεγαλύτερη ἀπειλὴ γιὰ τοὺς Ὁρθόδοξους.

Εἶναι ἀνάγκη, ἐπὶ τέλους, νὰ ἀφεθεῖ ἡ παράδοση τῶν Ἁγίων μας νὰ διαλεχθεῖ ἐλεύθερα μὲ τὸν κόσμο.

(*) Ἐφημερ. «Ὁρθόδοξος Τύπος», ἀριθ. 1584/11.2.2005, σελ. 3 καὶ 4.

• Ὁ προσεκτικὸς καὶ ἔμπειρος ἀναγνώστης διαπιστώνει μὲ ἐκπληξί, ὅτι τὸ τρίτο ἰδίως μέρος αὐτὸ τοῦ κειμένου τοῦ π.Γ.Μ. εἶναι ἀρκετὰ *διαταραγμένο*. Μία ἱκανοποιητικὴ ἀπάντησις στὰ ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα ἐγείρει ἡ *διαταραχὴ* αὐτὴ δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ δοθῇ ἀπὸ τοὺς ὑπευθύνους τῆς στήλης αὐτῆς, ἂν καὶ ἴσως μεγάλο μέρος εὐθύνης φέρῃ ἡ πρωτοδημοσιεύσασα τὸ βαρυσήμαντο ἄρθρο τοῦτο ἔφημερίς.

55. Ὅπ. π., σ. 952/53.

56. στὸ ἴδιο, σ. 950 ἔ.

57. Ἀφορμὴ τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ 1920 εἶναι κατ' αὐτὸν «*ἡ ἐπιθυμία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*» νὰ «*συντελέσῃ εἰς τὴν προσέγγισιν καὶ συνεργασίαν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ πνεύματι τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ κατευθύνῃ τὴν ἐν λόγῳ κίνησιν κυρίως πρὸς τὰ χρῆζοντα ἐνιαίως ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀντιμετωπίσεως ζητήματα τοῦ πρακτικοῦ χριστιανισμοῦ*» (ὅπ. π., σ. 951). Καὶ συνεχίζει μὲ φανερά ἱκανοποίησι: «*Ἀλλαις λέξεσιν ἡ συμμετοχὴ τῶν Ὁρθοδόξων εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν κίνησιν καὶ ἡ συνεργασία αὐτῶν μετὰ τῶν ἑτεροδόξων ἔχει τὴν ἔννοιαν κοινωνίας ἀγάπης μόνον καὶ οὐχὶ κοινωνίας ἐν τῇ δογματικῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις*» (σ. 951).

58. Σὲ μία ἐκτενὴ σημεῖωσις (σ. 953, σημ. 1) ὁ μακαριστὸς Διδάσκαλός μας ἀναπτύσσει τὸν προβληματισμὸ καὶ τὶς ἀνσυχίες του γιὰ τὴν Οἰκουμενικὴ Κίνησι καὶ τὶς πρωτοβουλίες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ἀναφέρει δὲ καὶ τοὺς κατ'

αὐτὸν ὄρους γι' αὐτὴ τὴ συμμετοχὴ, γιὰ νὰ μὴ θιγεῖ στὸ ἐλάχιστο ἡ ὀρθόδοξη πίστη καὶ παράδοση.

• Βέβαια, αὐτὰ ἔγραφε ὁ Ἰ. Καρμίρης τότε, διότι ἀργότερα στὴν ὀριμότητά του, θὰ γίνεῖ ἐκφραστὴς τῆς «βαπτισματικῆς θεολογίας» καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς «διευρυμένης Ἐκκλησίας», κυρίως στὸν ἐναρκτήριο Λόγο του στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν!

59. Ἡ στάση τοῦ **π. Γ. Φλωρόφσκυ** (1893-1979) ἔναντι τοῦ Π.Σ.Ε. ἦταν ἰδιαίτε-
ρως πατερικὴ καὶ ἀγιογραφικὴ. Συνεχῶς ἐπέμενε στὴν ἐπιστροφή στὴν ἀγ. Γραφὴ
μέσῳ τῆς πατερικῆς παραδόσεως. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ ἡγετικὲς θέ-
σεις τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως.

Βλ. **π. Γ. Μεταλληνοῦ**, πρωτοπρ. Γεώργιος Φλωρόφσκυ, Πατερικὴ μορφή τοῦ
20οῦ αἰῶνος, στὸ Παρεμβάσεις Ἱστορικῆς καὶ Θεολογικῆς, Ἀθήνα 1998, σ. 136-
141.

60. Μ. Φαράντος, Στυλ. Παπαδόπουλος λ.χ.

61. «Ὁρθοδοξία καὶ "Οἰκουμενισμὸς" – Μία Ὁρθόδοξος Γνωμάτευσις καὶ Μαρτυρία
τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἰουστίνου Πόποβιτς», στὸ «**Κοινωνία**», Μάρτ.-Ἀπρ. 1975,
σ. 95-101 καὶ «Ὁρθόδοξος Τύπος», φ. 235, 1.6.1975.

62. «Ὁρθόδοξος Τύπος» 16.7.2004.

63. Ὁ καθηγητὴς **Χρ. Γιανναρᾶς** (ἐπιφυλλ. στὴν «**Κυριακάτικη Καθημερι-
νὴ**») σημειώνει: «Οἱ διαθρησκευτικοὶ διάλογοι μοιάζει νὰ ἀνταποκρίνονται πλῆ-
ρως στὴν ἐκδοχὴ καὶ στὴν πρακτικὴ, μὲ τὴν ὁποία διαλέγονται σήμερα οἱ συνδι-
καλιστές, οἱ πολιτικοί, οἱ ἰδεολογίες».

64. Βλ. **π. Γ. Μεταλληνοῦ**, Οἱ διάλογοι χωρὶς προσωπεῖον, ὄπ. π. σ. 1/2.

65. (;) Ὁ **π. Ἰουστίνος Πόποβιτς** ἔχει χαρακτηρίσει τὸν οἰκουμενισμὸ μὲ τὸν
ἀκόλουθο τρόπο:

• «Ὁ οἰκουμενισμὸς εἶναι κοινὸν ὄνομα διὰ τοὺς ψευδοχριστιανούς, διὰ τὰς
ψευδοεκκλησίας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Μέσα του εὐρίσκεται ἡ καρδιά ὄλων τῶν
εὐρωπαϊκῶν Οὐμανισμῶν, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν παπισμὸν. Ὅλοι δὲ αὐτοὶ οἱ ψευδο-
χριστιανισμοί, ὅλοι οἱ ψευδοεκκλησῖαι, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μία αἵρεσις
παραπλεύρως εἰς τὴν ἄλλην αἵρεσιν. Τὸ κοινὸν εὐαγγελικὸν ὄνομα τῶν εἶναι ἡ
παναίρεσις».

(**π. Ἰουστ. Πόποβιτς**, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ Οἰκουμενισμὸς, Θεσσαλονί-
κη 1974, σ. 224).

66. Αὐτὸ ἔχει δηλώσει ὁ πατρολόγος καὶ ἔμπειρος τῶν διαλόγων - καθηγ. **Στυλ.
Παπαδόπουλος**: Οἱ Διάλογοι: αὐτονόητοι, ἀναποτελεσματικοὶ καὶ προβληματι-
κοί, στό: Ὁρθοδόξων πορεία. Ἐκκλησία καὶ Θεολογία στὴν τρίτη χιλιετία, Ἀθή-
να 2001. Καὶ δὲν εἶναι ὁ μόνος φυσικά.

67. Ἐνδεικτικὴ εἶναι λ.χ. ἡ οἰκουμενιστικὴ ἔρμηνεία τοῦ χωρίου: Ἰω. 17,11 («ἵνα
ᾤσιν ἔν») ποὺ ἐρμηνεύεται κοινωνιολογικὰ καὶ ἠθικά, ἐνῶ πατερικὰ κατανοεῖται
στὰ ὄρια τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς θεώσεως («ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν»).

• Βλ. **Πρωτοπρεσβύτερου Ἰωάννη Ρωμανίδη**, «Συμφωνία μεταξὺ Ὁρθοδόξων
καὶ Βατικανοῦ – Βαλαμὰν Λίβανος», περιοδ. «**Θεοδρομία**», Ἰούλιος-Σεπτέμβριος
2004, σ. 358-362: «Ἡ συμφωνία τοῦ Βαλαμὰν ἐδράζεται εἰς μίαν ἔρμηνείαν τῆς
προσευχῆς τοῦ Κυρίου μας εἰς τὸ κεφάλαιον ΙΖ' τοῦ κατὰ Ἰωάννην ἔρμηνείαν, ἡ
ὁποία δὲν ἀνήκει εἰς τὴν Ὁρθόδοξον παράδοσιν».

68. Βλ. **Χρ. Γιανναρᾶ**, Ἀλήθεια καὶ Ἐνότητα..., σ. 220.

- 69. π. Θ. Ζήση**, Τὰ ὄρια τῆς Ἐκκλησίας, ὄπ. π., σ. 72. Πρβλ. σ. 31.
- 70.** Οἱ πολιτικὲς παρεμβάσεις, σὲ διεθνῆς μάλιστα ἐπίπεδο, εἶναι κοινὸ μυστικό, ἀλλὰ δὲν τεκμηριώνονται εὐκόλα δυστυχῶς (βλ. **Χρ. Γιανναρά**, σ. 226). Ὁ Σ. Χάντιγκτον ὁμῶς ἔχει διακηρύξει ὅτι οἱ θρησκευεῖς εἶναι πολὺ ἰσχυρὸ ἐργαλεῖο γιὰ τὴν πολιτική!
- 71.** Πρόκειται γιὰ ἐκκλησιολογικὴ αἵρεση στὴν οὐσία, γιὰ ἓνα «δαιμονικὸ [διακονικὸ;] συγκρητισμὸ», διότι ἐπιδιώκεται μία ὁμοσπονδιακὴ καὶ ἠθικὴ ἐνότητα, βασιζόμενη στὴν «κοινὴ διακονία τοῦ κόσμου».
- 72.** Βλ. **π. Ἰω. Σ. Ρωμανίδη**, *Ὁρθόδοξος καὶ Βατικάνειος συμφωνία περὶ Οὐνιτισμοῦ*. Μπάλαμαντ, Λίβανος, Ἰούνιος 1993, στὸν Τιμητικὸ Τόμο ΚΑΙΡΟΣ στὸν ὄμ. Καθηγητὴ Δαμιανὸ Δοῖκο, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 261-282.
- 73.** **Χρ. Γιανναρά**, Ὁρθοδοξία καὶ Δύση, Ἀθήνα 1992, σ. 44.
- 74. π. Θ. Ζήση**, Τὰ ὄρια τῆς Ἐκκλησίας..., σ. 30/31.